

NAGY ZOLTÁN: A VÁROS, AMELYET ADY TÖBBSZÖR IS MEGLÁTOGATOTT

Ady Endre első kaposvári emléktábláját két nappal születésének századik évfordulója előtt, 1977. november 20-án leplezték le a főtéri Kapos Hotel falán. [Az évforduló kapcsán országszerte megrendezett centenáriumi Ady-megemlékezések sorának egyikeként – *a szerk.*] A költő portréját Weeber Klára szobrászművész készítette el. „Mindaz, amit korának Ady mondott, a mának is őriz megszívlelni valót. Ma már egyre többen érzik, igazoltnak látják Ady igazságát” – mondta akkori avatóbeszédében Radnai Jenőné, a városi tanács művelődésügyi osztályának vezetője. A táblát azért helyezték el éppen itt, mert a hajdani Korona (a mai Kapos) Szállóban került sor 1909. november 7-én Ady nagy sikerű irodalmi estjére.

A jeles poéta már korábban is járt Kaposváron. Az a látogatása azonban nem vert fel akkora port, mint az 1909. évi. Vagy talán mégis... Ady ugyanis ekkor énekelte meg, sőt tette halhatatlanná a kaposvári port.

Az újságíró-költő 1902 nyarán érkezett meg a somogyi székvárosba egy színársulat, pontosabban egy színésznő – Bilkey Irén – nyomában, s néhány napig itt is maradt. (Ady a hölgyet „kis ezüsthajú” – máshol pedig „ezüsthajú” – szubrettnek nevezte a *Nagyvárad* *Napló*-ban. A kaposvári sajtó megelégedett azzal, hogy „érdekes arcú szőke lány”-ként említette.) A költő *Thália pongyolában* címmel tudósított kaposvári benyomásairól a *Nagyvárad* *Napló* 1902. július 6-i számában. Azóta is nagyon sokszor (némi keserűséggel) emlegették Somogyban, amit a megyeszékhelyről írt: „[Kaposvár] Nem tudja eldönteni, hogy kisváros maradjon-e, vagy nagyváros legyen. [...] Egyelőre egy jelzőre szolgált rá Kaposvár: a *legporosabb város*. Jó, jó: van por más helyütt is. De ilyen sehol. Ha egy erősebb szél indul, éjszaka borul menten a városra. Akkor aztán hiába égnek a villamos lámpák, amelyek különben sem fenyegetnek vakító fénnel.”

Aki beleolvas a századforduló kaposvári sajtójába, látni fogja, hogy a költő nem tévedett: a kor újságírói újra meg újra felpanaszolták a városban uralkodó szaharai állapotokat. Adynak azonban a város lakói, a színházi publikum sem nyerte el a tetszését: úgy látta, hogy „hideg”, és „előkelőnek óhajt látszani”. A cikkből – bár a szerző megnevezése nélkül – egy hét múlva a *Kaposvár* című helyi lap is bőven idézett, nehezményezve, hogy „ily otrombán leszólják” a somogyi székvárost.

A porra persze kézenfekvő a magyarázat: Kaposvár utcáinak rendszeres tisztán tartása és öntözése csak évekkel Ady első vizitje után, 1907-ben kezdődött. 1906-ban épült meg ugyanis Kaposvár első vízműve, így az sem véletlen, hogy Rippl-Rónai is csak később festhetett képet a Fő utca kövezéséről. Ady első látogatásakor számos építkezés folyt a városban; a városházát például tizennyolc nappal korábban kezdték el építeni. Ráadásul a költő forró nyári napon érkezett.

Hét év múltán, 1909-ben novemberben tett látogatást. Így lehetősége sem volt panaszkodni a porra. Akkor viszont írt más kifogást – ugyancsak nem túl hízelgőt a városra nézve. Ittléte alatt készült ugyanis a *Nyugat*-ban november 16-án megjelent kaposvári verse. A *Kisvárosok őszi vásárnapjai* arról tanúskodik, hogy a nagyvárosi környezethez szokott költő úgy érezte, a Kapos mentén az álmoság és az eseménytelenség világába csöppent. Ady ekkor már befutott poéta, akit „Magyarország legna-

gyobb költőjeként” fogadtak Kaposváron. Az estet Göndör Ferenc kaposvári lapszerkesztő szervezte meg, aki maga is Nagyváradról került Kaposvárra.

Göndör 1906-ban egyik szerzője volt a *Hárman* című, verseket és novellákat tartalmazó kötetnek, amelyet Kaposváron adtak ki. Előszavát Ady írta, borítóját pedig Rippl-Rónai rajzolta. Göndör Ferencről egyébként azt írta egyik pályatársa, hogy „mindent satirikusan nézett, mindenben botrányt szimatolt”, és szinte „kéjjel gyűjtötte az ellenségeket”. Később Budapestre költözött, ahol nagy hírnévre tett szert 1918-ban megindított hetilapjával, *Az Emberrel*. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, majd az Egyesült Államokban kötött ki.

Ady tehát 1909 késő őszen jött el Kaposvárra – Reinitz Béla zeneszerző és Mikes Lajos újságíró társaságában –, de kétségtelen, nem valami nagy lelkesedéssel. Előző nap kelt levelében így fakadt ki: „Muszáj holnap Kaposvárra mennem fölolvadni. Fehér ruhás szüzek várnak, virágok, a fene egye meg.”

Az est azonban igazán nagy sikert hozott neki. A *Kisvárosok őszi vasárnapjai* verset pedig még korábban, a városba érkezése, de legalábbis az est előtt írta, vagy a vonaton idelélé, vagy a kaposvári szállodában. A kaposvári ihletésű költeményét ugyanis már a Koronában rendezett esten felolvasta.

Az egykorú tudósítások nem említik, hogy a helyi közönséget bántotta volna a város jellemzése. (Nyilván az sem lehetetlen, hogy Ady néhány magyarázó szót fűzött hozzá, a dolog élet elveendő, és valószínű az is, hogy a vers legalább annyira tanúskodott Ady Endre éppen akkori ország-értelmezéséről, lelkiállapotáról, a magyar vidék és a polgárosodás problematikájáról, mint Kaposvárról.)

Az est kaposvári hallgatói tehát igencsak elégedettek voltak Adyval – és talán saját magukkal is. A rendezők – még a kritikus vénájú Göndör Ferenc is – dicsérték az est közönségének reakcióját: „A kaposvári közönség diadallal állotta ki a lelki tűzpróbát – írta Göndör. – [...] Minden vers után percekig zúgott a taps, a Korona díszes, nagy közönsége nem akarta leengedni Ady Endrét a pódiumról. Még soha nem láttuk mi a kaposvári közönséget ilyen lelkesnek, ilyen melegnek, ilyen hálásnak. [...] Boldogan írjuk le: büszkéek voltunk tegnap a kaposvári közönségre.” A korabeli kaposvári lapok tudósítóira is nagy hatással lehetett Ady nyelvezte, mert – Adyt szinte mímelve – így számoltak be az estről: Ady Endre „verseket olvasott föl, nagy, erős, meleg, magyar verseket”... „Lázás ébredés volt az, termékeny, nagy megismerés, valami hatalmas öntudatra ébredés, hamvazkodó vezeklés, lázas meaculpa...”

Az est helyszíne, a Korona Szálló akkor még egy emeletes volt; 1913-ban alakították át háromszintes, szép, szecessziós épületté. (Metamorfózisa sajnos azonban akkor még nem ért véget. Az 1960-as években diadalmaskodott felette a szocialista korszellem, olyan hotellé gyúrva át az épületet, amely egymásra pakolt dobozokra emlékeztet. Így lett a Kossuth tér szép épületei között éppen a Kapos Hotel a kakukktojás...)

Tudjuk, hogy Ady az 1909-es felolvasóesten ismerkedett meg személyesen is Rippl-Rónai József festőművésszel. (Kaposvári találkozásuknak Gera Katalin 2010-ben felavatott szoborcsoportja is emléket állít a szálló előtt.) A festő, aki akkor már

a kaposvári művészeti élet központi alakjának számított, a közönség soraiban ült. Aznap este viszont a költő már Rippl-Rónai Róma-hegyi villájában vendégeskedett, ahová másnap ebédre is hivatalos volt. Ebéd utáni szenderegése közben a festő le is rajzolta Adyt, aki a délutáni vonattal utazott vissza a fővárosba. (Kaposvár valóban gyors polgárosodását példázza, hogy Rippl-Rónai József csak az előző évben vásárolta meg a Róma-villát, amely aztán haláláig az otthona lett. [A villát egyébként a táblaavatás után jó fél évvel később, 1978 júliusának végén alakították múzeummá – a szerk.]

Ady Endre már első, „poros” látogatásakor is jól vette észre, hogy Kaposvár az átalakulás állapotában van, hogy a kis- és nagyvárosi lét határán egyensúlyoz. A Németh István polgármester nevéhez fűződő, intenzív városfejlesztés időszaka volt ez. Sok minden épült, még több dolog pedig már tervben volt. Mindenesetre a város ekkor fejlődött valódi, modern várossá. Néhány példa a változásokra: nem sokkal az első (1902. évi) Ady-vizit előtt nyitották meg az új vasútállomást, a főtéri Erzsébet Szállót, és ekkor épült fel az Osztrák–Magyar Bank székháza is. A két Ady-látogatás közötti években pedig dinamikusan folytatódott a látványos városfejlődés: átadták a siketnéma-intézetet, felavatták az új városházát, a megyeszékhely legnagyobb népiskoláját (az Anna-iskolát, a mai Kodályt), felépült az új református templom és az Igazságügyi Palota, szecessziós házak sora nőtt ki a földből (egyebek között a Kontrássy utcában), megnyílt a polgári fiúiskola, vasöntöde és gépgyár is létesült. Kaposváron vendégszerepeltek a kor igazi sztárjai, Fedák Sári és Blaha Lujza is (Blaha már másodszor), megalakult a Zenekedvelők Egyesülete, a zeneiskola és a Berzsenyi-társaság, megindultak a megye első napilapjai, megnyíltak az első mozik, megrendezték az első kaposvári képzőművészeti kiállítást, zászlót bontott a Somogy Megyei Múzeum Egyesület – és először játszottak hivatalos labdarúgó-mérkőzést Kaposváron.

Sajnos a két látogatás alkalmával sem Ady prózájában, sem költészetében nem hagyott nyomot a város e gyors fejlődése. A szocialista idők helytörténetírása sokszor hangsúlyozta is ezt, amikor úgy ítélkezett: „Ady joggal bírálta a kizsákmányoló polgári társadalmat”. A pártos történészek látható kajánsággal, élvezettel idézték Ady nem túl kedvező véleményét. A lokálpatrióta helytörténetírás viszont éppen azt hangsúlyozta, hogy Kaposvár történetének egyik legdinamikusabb szakaszát élte át éppen ekkor. Kétségtelen, a gazdasági fejlődés, a népességnövekedés, az urbanizáció mértéke feltűnő eredményeket mutatott: 1910-re már a 24 ezret is meghaladta a kaposváriak száma – a kiegyezés után még csak 6600-an laktak a megyeszékhelyen. És a város kulturális téren is tudott már mivel büszkélkedni.

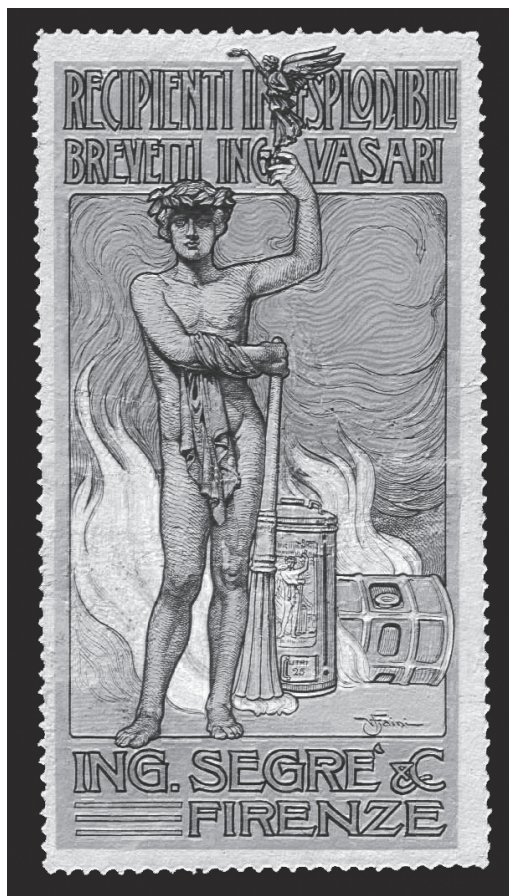
Vajon feloldható-e a nagy háború előtti fellendülés bizonyítékainak sora és a költő negatív ítélete közötti ellentmondás?

Nem feledhető, hogy Ady csak napokat töltött Kaposváron, így nyilvánvalóan csak futó benyomásai, sőt világlátása, álmiai és „prekonceptiói” alapján ítélkezett, amúgy is nemegyszer előfordult vele, hogy könnyed magabiztossággal bánt a jelzőkkel. Nyilván nem mélyedt el annak tanulmányozásában, hogy Kaposvár fejlődése

honnan indult el néhány évtizeddel azelőtt, és a viszonyítási mértéke is más volt: számára Nagyvárad, Budapest és Párizs volt A VÁROS.

Mindazonáltal talán érdemes elgondolkodnunk Ady Endre kritikus megjegyzésein és verssorain. Kaposvár polgári-ipari-kulturális átalakulása a látványos eredmények és események, az intézmény- és egyetelapítások ellenére sem mutatta mindenkinek ugyanazt a megkapó és szép arcát, és nem tudta elég meggyőzően, nyilvánvaló és látványos módon igazolni nagyszerűségét és modernizálódását.

Ideje eltűnődünk: manapság vajon sikerül-e ez városunknak?

Virgilio Dante FAINI (1872–1973)